

Rerum Naturalium Fragmenta No. 101

<i>Szemere László:</i> Bokorlakó madaraink ügye	3
Leghasznosabb gombáink	11
<i>Szemere László:</i> A téli fülőke- gomba, az ínséges idők gombája	13

Budapest
1937

.

Rerum Naturalium Fragmenta

Jaskó Sándor szerkesztése:

Budapest II., Lövőház-u. 22/a

Bokorlakó madaraink ügye

Írta: Szemere László

Madárvédelmi tevékenységünkkel sokkalta jobban tudjuk segíteni az odúban költő madarakat, mint a többieket. Talán jobban is rászorulnak, mert se a modern erdőgazdaság, se a kertészet nem tűri az odvas fákat. Sőt sok helyt cementtel ki is »plombálják« az odvakat, nehogy nagyobbodásukkal tért hódítsanak. Így aztán mind kevesebb természet-adta odút találnak a madarak. A nem odú-lakók látószólag változatlan körülmények között tenyészhetnének. Ha ez, meg az közbe nem jönne.

Első soron az, amit belterjességnek nevezhetünk meg legrövidebben. Az ilyen, s a végcél kitűzéséhez kétségtelenül helyes üzemben rendnek, egyformaságnak kell uralkodni.

Nincs ott helye semmi felesleges bokornak, alomnak, hanem csak éppen a termesztett növénynek. Persze, itt nem akarom a belterjesség definícióját nyújtani, kiragadtam e tárgyban mindjárt két olyan dolgot, ami bokorlakó madaraink szempontjából fontos.

Tulajdonképpen nem minden madár bokorlakó, értve azokat, melyek nem odúban költenek. De hát ez a leggyakoribb megjelölése a posztáinknak, s a fülemüléknek. Túl ezeken van számos oly madarunk, amely a puszta földön költ, nem is éppen bokrok közt. Ilyen például a mezei pacsirta, a búbos pacsirta, a sármányok, pityerek (Anthus) stb.

A pacsirták nem hagyják el szabad térségeiket, a többi itt említett madár már kertjeinkbe is behúzódik alkalomadtán. Legkedvesebb kerti madaraink azonban a szűkebb értelemben vett poszáták (Sylvia), amelyek, mint rovarévők, hasznosak is, ezenkívül elsőrendű énekművészek is. Mindenképpen érdemek hát védelmünkre, és sokakban meg is lenne az erre való készség, csak hát az a kár, hogy hovatovább mind kevésbé tudunk rajtok segíteni.

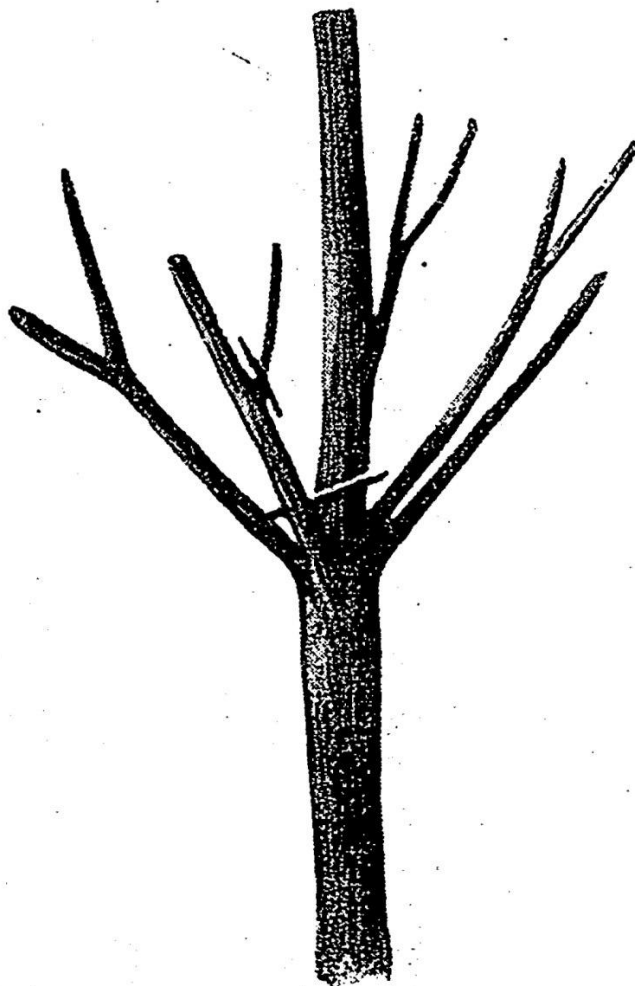
Még a fészkelési alkalmatosságokon túl való legfontosabb kérdés itt a »macskakérdés«. A macska igen erős kerékkötője a madárvédelmünknek általában. Még az odúban költőket is elriasztja a madarászó macska. Természetesen még többet árthat a szabadon, különösen a földön költő madaraknak. Ilyen első soron is a fülemüle, amely nem is szaporodhat el ott, ahol madarászó macska van.

Tudjuk a macskatartás indokait, bizony a gazda sokszor van olyan súlyos dilemmában, madarainak kedvezzen-e, vagy keletlenül bár, de a macskáknak.

Előbbi esetben, tudniillik, ha nem tart macskát, elszaporodhat az egér, a patkány, mely kártékony rágcsálókat egy-egy jó macska nagyon is féken tud tartani. Máskor a szomszédi jó viszonyt nem akarjuk felfordítani a határt nem ismerő, illetve tiszteletben nem tartó cirnos miatt. Vagy így, vagy úgy, de a macska csak nem fog kipusztulni, s így a »macskakérdés« is kérdés marad. Mármint megoldatlan kérdés. Madárvédelmünknek – sajnos – ez adottsághoz kell simulnia.

Ha már macskát kell tartanunk, arra ügyeljünk, hogy házunk népe közül senki – de magunk se, – adjon neki madarat. értve azt, hogy verebet, vagy más lőtt, avagy másként elpusztult madarat. Élőt meg éppen nem. A fészekből kiesett, s elpusztult

apró madárcákat tüntessük el ugyancsak másként, azok se jus-
sanak cicus gyomrába. Így sok macska nem fog rákapni a
madarászásra. A madarászásra kapott macskát meg cseréljük ki
másikkal, jobb erkölcsűvel.

Az ágcsonókból kivágják azokat a gallyakat, amelyek a fészekrakást
akadályoznák.

Sok kárt okoznak a vadon élő ragadozók is, a négylábúak közül
főként a menyét, görény, s a nyest, bár el kell ismernünk azt,
hogy e triumvirátus az egerekből is jól kiveszi a részét. Mégse
tűrik meg őket, mivel a baromfiak alkalmi megtizedelésével az
igazság mérlegének serpenyőjét – azt, amelybe a kártétel van
vetve – nagyon lebillentik. A madarak közül elsőbben a fészek-

fosztogatók – szarka, hamvas varjú, szajkó tizedelhetik meg poszátainkat, azután a karvaly, bár utóbbi a kiadós üldözés miatt erősen gyérül, csak erdős vidékeken van elterjedve, az emberi lakok körül leginkább télen és ősszel settenkedik, amikor poszátaink már nincsenek nálunk.

Mindeme felsorolt ragadozókat irtanunk kell, ha azt akarjuk, hogy a bokorlakó madaraink elszaporodjanak.

Segíthetünk madarainkon bokrok, ligetek ültetésével, telepítésével, általában a fásítással. Itt csak a bokrok ültetésével és kezelésével foglalkozom, a fák ültetése más rendű madarak védelmében való jó cselekedet, eltekintve egyebektől. Sok díszbokrot ültetünk időnként, amelyek aztán poszátaikat vonzanak kertünkbe, ha kis körültekintéssel vagyunk. A bokrokat lehetőleg ne magányosan, hanem csoportosan. Nyesésüket pedig úgy intézzük, hogy azok az aljukon tömöttek, szétágazók legyenek, azaz mintegy gúla-alakúak. Így alulról át nem tekinthető sűrűségek keletkeznek. Ahol lehet, hagyjuk magasra, 1–2–3–4 méterre is megnőni bokrainkat, mert a legtöbb poszáta úgy 1–1.5 m magasan fészkel. E magasságban egyes ágakat úgy metsszünk időnként, hogy fészkek tartására alkalmas elágazások keletkezzenek.

Vázlatos rajzunk mutatja például azt, hogy egy túl sűrű elágazásból, mely gallyakat távolítsunk el a vázolt cél érdekében. Meg zártabb lesz egy bokorcsoporthoz akkor, ha a mellé valamely kúszónövényt is ültetünk. Komlót, iszalagot, legközönségesebben. Az ezek által megsűrűsített, illetve összetartott bokrosokban a vadgerle is jó otthont talál.

Az ilyen, vadligetet utánczó bokorcsoporthozat főként nagyobb kertekben, portákon foglalhat helyet. Létesítésük más szempontból is indokolt. Az áthatolhatatlan sűrűség jó búvóhelye házi szárnyasainknak, amelyek nemcsak a ragadozók elől menekülnek oda. Ott hűsölnek, ha a nap heve tetőfokra hág, oda vezeti a kotlós apró csibéit zivatar elől.

Mentől kiterjedtebb, s mentől sűrűbb, tömöttebb bokrosokat létesítünk, annál több poszáta megtelepedésére számíthatunk. Természetesen nemcsak díszbokrok telepítése hasznos. Gyümölcstermő bokraink közül a ribizli, egres, málna s a mogyoró mind szállást adhat bokorlakó madarainknak. A kis poszáta előszeretettel költ egres bokorban. Minden bokor telepítésénél figyelemmel legyünk azok fekvésére is, legyenek azok lehetőleg szélvédett helyen, félre a macska rendes járásától, s végül lehetőleg összefüggő legyen ültetésünk, csatlakozva már meglevő bokrosokhoz.

A macska, értve a rendes egerészőt, rendszeren megszokott útvonalain járkal. A háztól az istállóba, fel a padlásokra stb. Természetesen – hisz nem jár síneken – kilengéseket is csinál, de akkor jobban tudjuk ellenőrizni tevékenységét, ha a bokrosok kissé távolabb esnek járóri útvonalaitól. A csak egerésző macska a háztájától, ha el is távolodik, a szántóföldeket keresi fel, ahol egeret leginkább kaphat. Amelyik már a bokrokat bújja legszívesebben, azt már tegyük fekete-indexre.

A bokorlakó madarak védelmére szolgálhatnak kerítéseink is. A már meglevőket vadszőlővel, vagy más futókkal futtassuk be, így is keletkezik jó csomó fészkelőhely. Szemre is szép a zöld, majd ősszel vérvörös lombozat. A házak meg más épületek falára a kapaszkodó vadszőlőt futtassuk fel, ami sokszor az

épület ismételt vakolását teszi feleslegessé. (Egérlétra ez, mondják, amelyen a szobába lopakodhat az egér. Biz ez megtörténhet. De ahol egér bőven van, ott más úton-módon is kerül egér a szobába.)

A kerítés kérdése a legtöbb helyen nagy gondot okoz gazdáinknak. A szűk telkeken természetesen a megszokott léc, drót, avagy sövénykerítéseket nem nélkülözhetjük. Azonban ahol a terület nem számít, ott élősövényt ültessünk, miáltal bokorlakó madarainknak is kedvezünk.

A legkülterjesebb kerítés végül a gyepű, azaz egy árok-kifelé, melyen belül kis magaslat növeli az árok mélységet. Első soron a legelésző állatok ellen való az ilyen kerítés. A gyepűre azonban különféle bokrokat ültetünk, ott csipkerózsa, kökény, akác stb., aztán olyan egyveleges összevisszaságot alkot, amelyet még a kerti tolvaj is borzadva kerül el. (Hogy más helyen férközzön be a kertbe.) Jó tanyája az ilyen »elvadult« kerítés bokorlakó madarainknak. Másik előnye az, hogy szélfogó is.

Persze, hátránya is van bőven, első soron az, hogy a terület szemmel tartását akadályozza. A sok, védelemben nem részesíthető növény szabad tenyészhelye a gomba- és a rovarkártevőknek. (A külterjes gazda utóbbiakkal nem sokat törődik, mert hiszen a gyümölcsfáit se igen kezeli.)

Végül a gyepű jelentékeny területet elfog a művelés elől. Néha 2—3 méter széles csíkot is! No, de előrebozsájtottam azt, hogy ahol terület bőven van, ott csinálhatjuk. És csináljuk is, jóllehet sokszor csak ama kényszerből kifolyólag, hogy rangosabb kerítésre nem telik. Vigaszunk itt az, hogy bokorlakó madarainkon segítettünk.

(Növényvédelem, 1936, vol.12, p.261-262)

Leghasznosabb gombáink

Leghasznosabb gombáink ismertető leírása vette kezdetét jelen számunkban. A gombászati osztály vezetője, Szemere László, más közérdekű, jó ehető gombának a részletes leírását is közölni fogja lapunkban és pedig főként azokét, amelyek kertjeinkben vagy udvarunkon is teremnek; de amelyeket a gombák iránti félelem miatt nem szoktak fogyasztani.

Szerkesztőségünk ezeket az ismertető cikkeket különlenyomat (füzet) alakjában is kiadja, hogy a gombakedvelők azokat külön is összegyűjthessék.

(Kött Kertészeti Közlönye, vol.4, 1930, no.1, p.14)

**A téli fülőkegomba,
az ínséges idők gombája.**

Írta: Szemere László.

Ennek az ismertetésnek az a célja, hogy a téli fülőkegombára (*Collybia velutipes* Curt.) felhívja a gombakedvelő közönség figyelmét. Ezt a gombát azok is nyugodalmasan elfogyaszthatják, akik a gombamérgezéstől való félelmükben gombához nem nyúlnak, vagy csak sok bátorításra eszik.

Azért biztonságos ez a gomba, mert késő ősszel, korán tavasszal; enyhe időben; télen terem, amikor már, másféle gombát alig találunk. Termőhelye nemcsak az erdők szegélye; ráakadhatunk kertjeinkben, út menti fasorokban, sőt a községek és városok járdája mentén is. Leginkább földben, korhadó akáctönkökön vagy oszlopokon nő, de amint látni fogjuk, másféle fa tönkjén is megterem. Jeles tulajdonsága, hogy termesztethető; s így egy kis fáradsággal a lakóhelyünk közelébe plántálhatjuk.

A téli fülőkegomba, mint az akácosokat nyomon követő alföldi gomba, méltán első ebben a sorozatban.

A gomba rövid leírása.

Magyar neve: Téli fülőkegomba.

Latin neve: *Collybia velutipes* Curt.

Kalapja: Élénk sárgásbarna színű, néha felhőzetesen világosabb, közepe sötétebb. Pereme síma, néha bordás. Alig púpos, domború, hamar ellaposodó. Száraz időben síma, fényes, nedves

időben ragacsos. 3-12 cm. átméretű. Néha kajla, azaz a tönk nem áll mindig a kalap közepén.

Bélése: Világos okker-sárgás lemezei egy foggal illeszkednek a tönkhöz, anélkül hogy azon lefutnának, inkább öblösen kikerekítettek. Sűrűn állanak.

Tönkje: Míg fiatal sárga, később zöldes vagy sárgás vörösbarna, bársonyos, csak teteje sárga és sima. Körülbelül egyforma vastag, de az öreg gomba tönkje sokszor ellaposodik. Egy csoportból sok nő ki. 10 cm-ig nő, s 5-12 mm vastag.

Húsa: Sárgásszürke, édeskés, halszagú.

Termőhelye: Földön, vagy korhatag fatuskón, de élő fán is terem ősszel, télen és tavasszal, nyáron ritkán.

A gomba rövid leírása a meghatározásához elegendő jegyet sorol fel. Ez a leírás mintegy „törzslapja” a gombának.

Amikor a gombákat leírjuk, az egyes részek leírását a jövőben is mindig az itt betartott sorrendben vesszük elő, hogy így a többi gomba meghatározása simábban menjen. Tehát felülről kezdve leírjuk előbb a gomba kalapját, azután a kalapja bélését, majd a tönkjét; végül a hújának színét, ízét, szagát.

Ennyi jegy a legtöbb gomba meghatározására elegendő, különösen, ha a leírás mellett a gomba képét is bemutatjuk (1. ábra).

Gombánk azonban nagyon változatos s mivel célunk alaposan megismertetni a téli fülőkegombát, azért közöljük részletes

leírását is. Kapcsolatosan – a szöveg között – rajzban is bemutatjuk különféle növekedésbeli alakjait.

A gomba részletes leírása.

A gomba kalapjának a színe sárga, barna és vörhenyes színeknek a kombinációja, tehát átlagban olyan, mint a rikítóbb színű új bőrkabátok. Míg más színű (kék, fehér, stb.) nem lehet, addig az említett színek határain belül eléggé változékony.

Legvilágosabb árnyalatában – főként a fiatal, apró kalapok olyan színűek, mint az igen világos tojássárgája, de ekkor is rendszeresen kissé sötétebb a kalapok teteje. Ahogy a kalapok növekszenek, színük is sötétedik, de a kalapok széle még sokáig tojássárga színű lehet akkor is, midőn már a kalap túlnyomórészt barnás-vörhenyes. Az ilyen „rőt” színfoltokban is mutatkozik, szabálytalanul, hol itt, hol amott a kalap felületén.

Végül az egészen idős, de főként az állottabb, nyirkosabb gomba kalapja egészen vörhenyesbarna. Ekkor a kalap legteteje már igen sötét is lehet, de azért nem fekete. Úgyszintén nem húz a rőt szín a piros felé sem.

Ha a kalap pereme barázdált, akkor a sűrű, finom, de nem hosszú egyenes rovátkásságot mutat. Az apró, meg a félig kinőtt kalapok leginkább simák, vagy barázdáltságuk alig észrevehető, míg az idősebb, s főként állottabb gombák kifejezetten barázdáltak.

A rovátkák sűrűbbek, mint a kalap alján a lemezek sűrűsége.

Alakjuk változatos, eleinte szabálytalanul félgömb alakúak, később is domborúak, mert szélük ritkán hajlik fel. Peremük kissé alákunkorodó. Ha a növekedő kalapok egymást nyomják, akkor lekerekített háromszög alakúak, vagy csak egy helyen behorpadtak is lehetnek (felülről nézve). Sokszor nem is kerek, de ellipszis alakúak, úgyszintén lehetnek kajlák is.

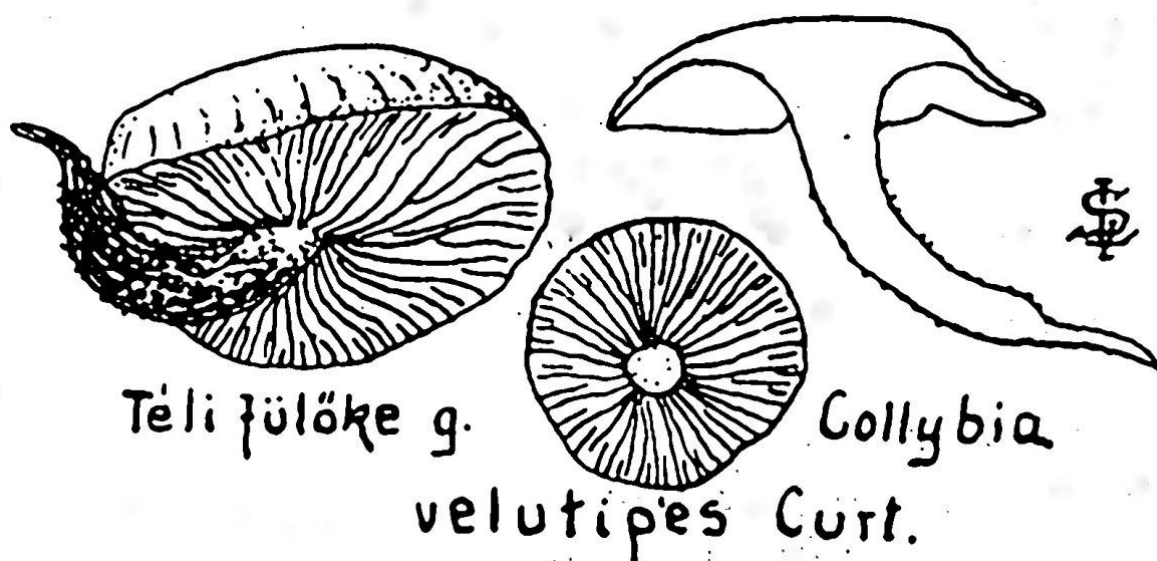
1. ábra

Húsuk általában nem vastag, csak éppen a kiszélesedő tőnek teteje feletti rész vastagabb, s innen a széle felé hirtelen elvékonyodó.

Van egy, a régi jeles magyar gombatudós, Kalchbrenner által leírt válfaja (*C. v. scadens* Kalchbr.) amely átlagban csak 1 cm kalap átméretű. Színe bőr-sárga, fel-bőre nem ragacsos.

Ettől eltekintve a friss gomba ragacsos, úgy, hogy falevél, fűszál gyakran ragad rá.

A száradó gomba ragacsosságát elveszti, ehelyett többé-kevésbé fényes lesz. E fényessége néha alig észlelhető. A kalap bőre lehámozható.

2. ábra

A lemezek eleinte világos okkersárgák, olykor kevés, rózsaszínes lehelettel, szóval, mint a vaj színe. Később lehetnek élénk sárgák, a szikkadó gombán barnássárgák is, végül a tömegben tartott (préselődött) gomba lemezei meg is foltosodnak. E foltok fahéjszínűek, barnák is lehetnek.

Az eleinte csaknem a tönkhöz nőtt lemezek később elkerekítve, távolabb állanak a tönktől, de egy kis foggal (vonallal) még olykor összefüggnek vele.

A lemezek többsorosak, eleinte sűrűn állók, a kinőtt gombán már gyérebben sorakoznak. Mindig szélesebbek a kalap húsnál, szélességük 3-12 mm közt váltakozik.

A gombák tönkjének hossza és vastagsága is igen változó. Ha a korhadtabb tönkből, vagy földből gyökerestül együtt sikerült kihúznunk, észlelhetjük, hogy 3-4 cm magas (tehát alacsony) tönk alatt még 10 cm hosszú, girbegörbe, merev gyökere van. Máskor a föld feletti rész is lehet 10 cm hosszú, kivételesen hosszabb is.

A hosszabb tönkök rendszeren vékonyabbak, oly arányban, mint ahogy az ábrák képei is feltüntetik. Színül fenn néha egészen világos sárgásfehér, lefelé sárguló, majd vörhenyesen barnuló s zöldbe húzó.

Molyhossága is rendszeren sötétebb (vörösarna, sőt fekete is), de olykor az is igen világos és pedig sárgászöld, vagy sárga. Sokszor letörlődik a szár molyhossága, s ekkor látjuk, hogy a lefelé vékonyodó, közepén olykor duzzadtabb tönk szabálytalanul ráncos. A gyökeres rész is vörösarna, de az már nem molyhos, legfeljebb itt-ott vannak rajta kis szálak, dudorok.

A tönk legtöbbször csöves, üreges. Leginkább csoportosan nő, 5-10-20 is egy helyből kiindulva, anélkül azonban, hogy elágaznának. A magános növés sem ritka, s ha a gomba földön nőtt, akkor gyakran zömök, vagy lapított lehet a tönkje.

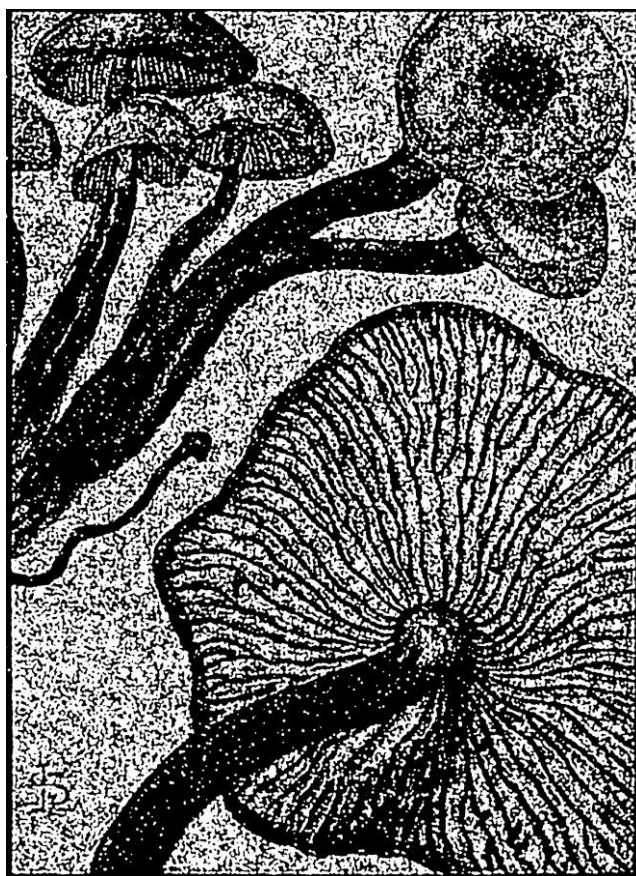
A tönk, de főleg a *gyökere*, jóval szívósabb, keményebb a kalap húsánál. Ha szétdörzsöljük a tönköt, azt észlelhetjük, ennek jól elkülönülő fel-bőre van, amely sötétebb az alatta levő gomba-tönk sárga húsánál.

A gomba *húsa* másutt is sárgás, néha szürkésen vizenyősen itattott, de lehet – főleg a kalap bőre alatt – vörhenyes is.

Jellegzetesen halszaga csak a friss gombának van, másnapra a szaga kissé kellemetlen, jodoform szerű („patika szagú”). Íze édeses, nem kellemetlen, s másnap, vagy később is jó marad. A tönk húsa is jóízű, azt azonban a rágóssága miatt nem szokták étellé elkészíteni.

A száradt, vagy az étellé elkészített gombának nincs rossz szaga, az az elkészítés során elenyészik, illetve a szárítmányon rendes gombaszaggá változik. A gomba spórája $8-9 \times 5-6 \mu$.

A gomba előfordulása. Az előző leírásban említettük, hogy fán, fatuskón, de a földön is terem. Ha földön találjuk, akkor is a gyökere faanyagokkal van összefüggésben.

3. ábra

Vagy egy korhatag, földdel már betemetett fadarabból, kéregből nőtt ki, vagy olyan helyről, ahol fakérgek, levelek, gallyak korhadtak el; végül, ha a talaj fűrészpóros. Gazdafáját illetően nem válogató, mert nemcsak a legtöbb lombhullató fán, de még a fenyőfán is megtalálhatjuk. Lehet a fa kivágott, sőt feldolgozott is, mert akárhányszor a kerítés oszlopából is kinő.

Lehet a fatönk friss (élő), de lehet egészen korhadó is. Az élő fának odvas, sérült, vagy levágott részén fészkei meg magát, hol a föld felszínén, hol meg pár méter magasan is.

Az élő fának bizonyára árt, s azért azokon nem is tűrhetjük meg. Tűzre nevelt fáinkon otthagyhadjuk, mert ami keveset ilyen minőségben veszít a fa, azt kárpótolja a gombatermással, mert 1 kiló gomba annyit ér, (az árát illetőleg), mint egy kiló hús.

A téli fülőkegomba termesztése.

A téli fülőkegomba a tartózkodási helyeinek megfelelő helyeken termesztethető. Tehát első sorban is kivágott fatuskókon, azok gyökerein. Ezért a letarolt erdőrészek fatuskóit kár ott hevertetni, mert szerencsés esetben még annyit érő gomba teremhet azokon, mint amennyi értéket a levágott fa képviselt.

Ha az udvarunkon, vagy kertünkben vágunk ki fát, s a tönköt nem akarjuk otthagyni (mert útban van), akkor a föld színe alatt vágjuk el a tönköt, amelyet aztán földdel befedhetünk. Az ilyen rejtett tuskókat odatűzött vesszőkkel, vagy más alkalmas módon (nagyban térképezéssel!) jelöljük meg.

Szabad területen jobb, ha a tuskó a földből kiáll, mert akkor a legelő állat nem árthat annyira a gombának. Enyhe időben ugyanis, mikor a gomba teremni is szokott, sok helyt télen is kihajtják az állatokat.

Mivel még egészen bizonyos (sokszor kipróbált) eljárást nem tudunk a termesztésre vonatkozólag adni, azért ne is kezdjünk azonnal nagyobb befektetést igénylő eljárásokba, de használjuk

ki a rendesen levágott fatönköket, tehát azokat, amelyek a kísérlet céljaira már minden munka nélkül is készen állanak, s amelyek helyükön haszon nélkül hevernek. Legelső soron az úton-útfélen kivágott akácfákra gondolunk, de más kivágott fatönköt is felhasználhatunk. Legtöbbet remélhetünk azoktól a tönköktől, amelyeket télen vágtak ki. Ezekbe a rá következő tavaszon oltunk gombát.

A gomba termesztése két módon sikerülhet. Az első a spóráról való szaporítás. A másik a tőosztás. Ámbár a tőosztás a biztonságosabb, mégis a gyakorlatban a kétféle eljárást együttesen alkalmazzuk.

Eljárásunk a következő. A teljesen kinőtt gomba-csoportok kalapjait késsel, vagy ollóval levágjuk a tönkökről úgy, hogy a tönköket eredeti helyükön hagyjuk, s csak a kalapokat visszük haza. (A tönk rágós, nem ehető!)

A helyszínén hosszú vékony szeggel kis darab hólyagpapirost szegezünk a tönkök tövébe, pontosan oda, ahol azok a fából kibújtak, hogy tavasszal a termő töveket könnyen megtalálhassuk.

A hazahozott gombakalapok közül kiválogatjuk a nagyobbakat (kinőtteteket) s azokat egy nagyobb, tiszta üveglapra szorosan egymás mellé úgy rakjuk le, hogy a lemezes része legyen az üvegen, amelyet azután egy éjszakára a szekrény tetejére teszünk. Ha sok a gomba, akkor több üveglapot készítünk el, de az üveglapokat sötét színű papirossal is helyettesíthetjük.

Másnap reggelre azt fogjuk észlelni, hogy az üveg, avagy a papír fehér porral van bevonva, mindenütt ott, ahol felette gomba volt.

Ez a fehér, lisztes bevonat végtelen sok spórából áll, s ezek a spórák (népiesen „mag”) szaporíthatják a gombát, ha megfelelő helyre jutnak. Mivel ma még nem tudjuk, mi a spórák legmegfelelőbb fejlődési „körülménye”, azért a begyűjtött spórákkal egyelőre utánozzuk a szabad természetet. Ott pedig az történik, hogy a spóra alkalmas jutva, ott kifejlődik a fában lappangó gombanövénye (micélium); amely aztán a termőtesteket (gombákat) kifejleszti. Tehát a beoltandó fatönkre locsoljuk szét még aznap (amikor gyűjtöttük a spórát!) a spórákat. E célból azokat az üvegről (papírról) az öntözőkanna vizébe mossuk le.

Egy öntözőkanna vizébe elég 10 gombának a spórája. A fatönkökbe előzőleg fejszével 2-3 vágást eszközölünk úgy, hogy a kérge kissé elálljon a fájától. A nagyobb tönköket köröskörül is meghasogathatjuk ilyen módon.

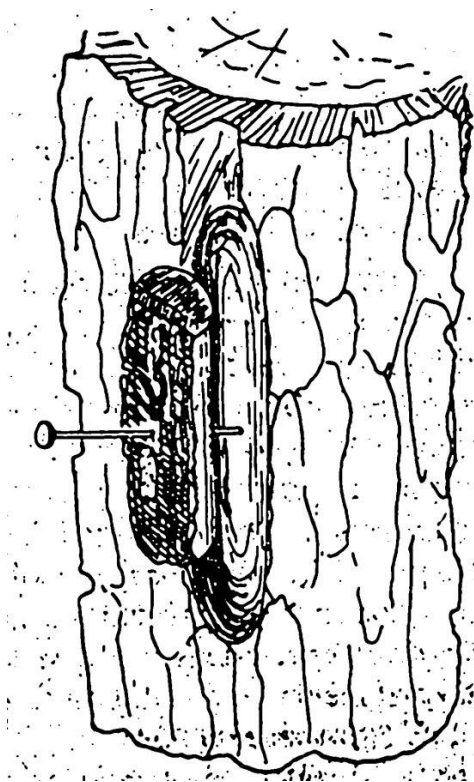
A spórás vízzel meglocsolt tönköket azután gyeptéglával lefedjük úgy, hogy a füves rész kerüljön alulra. Szokták ezt egy kővel le is nyomtatni. Fő az, hogy a kihullatott spórát késedelem nélkül juttassuk a fatönkökre, lehetőleg még aznap!

Azokat a gombakalapokat, amelyekből a spórát hullattattuk, a konyhán frissiben felhasználhatjuk, vagy másként is értékesíthetjük, tehát az se vész kárba.

Az előzőleg leírt szaporító eljárás a tél folyamán vagy kora tavasszal történt, s ezzel a természetet utánzó módon elvetettük a spórát. A tőosztás ideje áprilusra essen. Felkeressük a télen

megjelölt gombatöveket s a szegek kihúzása után egy vésővel (kerek idomvéső lehet ez) – felülről lefelé ütve – kivéssük a gombatövek alját egy kb. félujjnyi hosszú fadarabkával együtt.

Az összes ilyen anyagot külön gyűjtjük azoktól a fadarabkáktól, amelyeket a farönkből az első darabka kivésése után még kivésünk. Az első vésés gödre körüli részt, tehát még 3-5 darabot, ugyancsak kivéssük s ezeket, mint másodrendű oltóanyagot, külön tesszük.

4. ábra

Fadarabkáinkkal oda megyünk, ahol a természetére kiszemelt fatönkők vannak. Ezek lehetnek ugyanazok, amelyeket télen más spórával is beoltottunk. Kísérleti tanulságul lehet azonban egyelőre még fertőzetlen tövekre is oltani. Ugyanazzal a vésővel vágunk egy kis csatornát a fatönkők oldalán (közel a földhöz), amellyel a termelőhelyen is dolgoztunk, így a fadarabkák új helyükön pontosan beilleszkednek a vésővágás nyomába.

Egy vékony szeggel szegezzük új helyükre a csirás fadarabkákat. Az új helyen oly mélyen járjunk a vésővel, hogy a fa kérge alatt, annak elevenjét érjük. Ha az a fa, ahonnan a csirát vessük, oly korhatag, hogy szépen nem véshető, akkor a csirás korhadékot az új tönknek fejszével kissé lefeszített kérge alá dugdoszuk, s nem is szögezzük oda, mert a kéreg azt eléggé szorosan odatartja. Lehet nedves fűrészporral (akácfa-fűrészpor!) kitölteni a feles réseket.

Elmélet szerint célszerűnek látszanék az oltott tövek megöntözése is, ha az idő száraz. A Magyar kir. Növényélet- és Kórtani Állomás gombászati osztályának az ültetési kísérleteikor esős idő járt, s így a töveket sem akkor, sem azután (az 1928. évi száraz nyáron!) nem öntöztük s ennek dacára is termett gomba.

A másfajta gombákkal végzett németországi kísérletek módjára a Gombászati Osztály is alkalmazta az esetek egy részében az imént leírt gyepfödést, de gomba termett a lefödetlen tönkön s a lefödöttön egyaránt.

Megállapítottuk azt, hogy azokon a helyeken termett gomba, ahol tőosztást hajtottunk végre, míg a spórás vízzel locsolt helyeken egyelőre (1928 tele) még gomba nem jelentkezett. De nincs kizárva, hogy később fog; a spóra – megfelelően a mag-nak – mindenesetre csak később teremhet, mint a tőosztásos eljárás.

Az 1928. februárban letermelt gombatöveket 1928. április végén akáctönkökre oltottuk, mely tönkök aztán 1928. november havában kezdtek gombát termelni.

Miután a termesztési kísérleteknek ilyenképp még csak a kezdetén vagyunk, nagyon célszerű lenne, ha mások is kísérleteznének, illetve, hogy az eredményről – vagy eredménytelenségről – az Osztályt értesítsék, hogy a megfogalmazást százalékszerűen kimutathassuk. A Gombászati Osztály címe Budapest II., Hermann Ottó út 15.

Hasonló módon termesztethetjük mindazon gombákat, amelyek fán szoktak teremni, így első soron a laskagombákat. A Gombászati Osztály laskagombák egyik fajtát ugyancsak sikerrel termesztette.

A téli fülőkegomba betegsége

Egy penész – valószínűleg a *Diplocadium majus* Bon. – a gomba kalapját és lemezeit szokta bevonni sűrű fehér porral, amely kis rázásra is felhőcske alakjában porzik le róla. Azonban ez ritkán szokott fellépni. A meglepett gomba lemezei nem fejlődnek ki szabályosan, csenevésznek maradnak.

A téli fülőkegomba felhasználása

Ha gombánkat frissiben készítjük el, akkor csak úgy készítjük el, mint ahogy általában a gombákat szokták. Leforrázni nem okvetlenül szükséges, főleg, ha a szedés tiszta.

Gyakran tapad azonban a kalapokhoz egy-egy fűszál, száraz gízgáz, sőt homok is, amiket szárazon nehéz eltávolítani. Ilyenkor langyos vízben mossuk meg a gombát. Ezzel a mosással a gomba lemezei közé került homokot is kimossuk.

Mivel a gombát igen sokféleképp szokták elkészíteni, azért itt az amúgy is közismert, vagy a szakácskönyvekben is szereplő elkészítési módokkal nem foglalkozunk. Csak azt írjuk le, hogy télire, azaz itt, helyesebben szólva tavaszra meg nyárra – mert hiszen télen terem – hogy tehetjük el ecetesen. A szárításon és az ecetben eltevésen kívül másképpen is lehet konzerválni a gombákat, de ezeknek a leírása is messze vezetne célunktól.

Ecetben úgy tesszük el, mint ahogy a közönséges rizikegombát (*Lactarius deliciosus* L.) szokták. Tehát a gombakalapokat (mert a tönkök rágósak, étellé nem készíthetők!) 10 percre forró vízbe tesszük, s ott megkavargatjuk, hogy jól letisztíthatók legyenek. A tiszta kalapokat szitára tesszük, hogy a feles víz lecsurogjon róluk.

Jó előre persze annyi tiszta befőttes (uborkás) üvegről gondoskodunk amennyi a gombák befogadására szükséges. még mikor a vizet forralni kezdjük, a tűzhelyre teszünk vizes-ecetet. Jó borecethez annyi vizet öntünk, hogy az íze se túl erős, de enyhe se legyen, tehát egy liter vízhez kb. $\frac{1}{4}$ - $\frac{1}{2}$ liter vizet számítva az ecet erőssége szerint.

Ennek az ecetnek forrónak kell lenni arra az időre, amikor a szitáról a gombákat az üvegekbe raktuk. Egy réteg gombát, azután egy réteg karikára vágott nyers vöröshagymát rakunk folytatólagosan egymásra, míg csak az üveg meg nem telik. A rétegek közé itt-ott köménymagot, egész borsot, babérlevelet, kevés kaprot (szárított darabkákat) s ahol van, tárkonyt is rakunk.

A megtelt üvegeket aztán a hígított forró ecettel megtöltjük s a rendes hólyagpapirossal bekötözzük. Használhatunk persze

újfajta, gumival és rugóval záródó üvegeket is, de a gumi az ecetes készítmény mellett csak egyszer használható, mert az ecet azt annyira tönkreteszi (megnyújtja), hogy az másodszor fel nem használható.

De nem is szükséges ecetes készítményt valami gondosan sterilizálni („kidunsztolni”) s így az elzáráshoz papiros is teljesen elegendő. Ha nem hosszú időre tesszük el a gombát, a sterilizálás el is maradhat, máskülönben a rendes módon „dunsztoljuk” ki az üvegeket, de elég lesz, ha csak $\frac{1}{4}$ - $\frac{1}{2}$ óráig hagyjuk az üvegeket a tűzhely felett, illetve a forró vízben.

Az ecetes gombát leginkább a főtt hús mellé tálalják ugorka helyett. Mint fentebb jeleztük, főként a rizikét szokás így eltenni. Az a gomba azonban fenyveserdőben terem, s így Csonka-magyarországon csak oly kis mennyiségben, hogy a keresletet egyáltalán nem képes kielégíteni. Mivel a téli fülőkegomba is igen jóízű, rizike módjára eltéve azért pótolhatjuk ezt azzal, annál is inkább, mert a téli fülőkegomba az Alföldön is közönséges és mint látni fogjuk, termesztető is.

Minden ecetes-gomba készítménynél előfordulhat, hogy az 2-3 hét múlva kissé megnyálkásodik. Ilyenkor kiöntjük az üvegből az első ecetet és felforralt vizes-ecettel töltjük fel a gombákat.

(Kött Kertészeti Közlönye, vol.4, 1930, no.1, p.12-14, no.2, p.24-25, no.3, p.43-44, no.4, p.61-63)